

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.a.v. Mevr. Drs. Tamara van Ark

Postbus 90801

2509 LV Den Haag

Datum: 30 november 2017

Betreft: Tips voor uw inwerkprogramma

Geachte mevrouw van Ark,

Ik schrijf u deze brief vanwege uw recente aanstelling als staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ik feliciteer u daar van harte mee en maak graag van de gelegenheid gebruik u wat aandachtspunten mee te geven om uw inwerkprogramma mee te vervolmaken. Na bijna vier jaar wethouderschap heb ik een aantal ervaringen opgedaan met de participatiewet, schuldhulpverlening en armoedebeleid waarvan ik u deelgenoot wil maken.

Ik zal in mijn brief ingaan op een aantal thema's. Uiteraard zal ik ook suggesties doen voor het mogelijk verbeteren of verhelderen van beleidskeuzen.

Participatiewet: mensen in hun kracht zetten of verder in de problemen brengen?

Nederland heeft al enige jaren te maken met de participatiewet. Uitgangspunt van deze wet was om mensen in hun kracht te zetten en hen te stimuleren om aan het werk te gaan, met andere woorden: economisch zelfredzaam te worden. Dat kan ik natuurlijk alleen maar onderschrijven. Echter, in de praktijk kent deze wet een uitwerking op een aantal punten die mensen niet verder helpen, maar eerder op grotere achterstand plaatsen. Dat kan niet de bedoeling zijn. Een voorbeeld hiervan is dat mensen die bijstand aanvragen de overwaarde op hun huis dienen 'op te eten', in de praktijk betekent dit dat de bijstand een lening wordt die als het huis ooit verkocht wordt, terugbetaald moet worden. Ik heb in de praktijk gezien wat deze eis met mensen doet en hoeveel moeilijker het is om 'in je kracht terug te komen' als iedere cent leefgeld die je op dat moment ontvangt, terugbetaald moet worden. De onrust waar mensen mee te maken krijgen die dit te horen krijgen is fors. Ik neem hier meteen in mee dat recentelijk wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat mensen die lange tijd in schaarste leven, te maken hebben met chronische stress. Deze stress zorgt ervoor dat

hun blik vernauwt en het oplossingsvermogen voor de lange termijn afneemt. De stress wordt door het huidige beleid verhoogd met alle kwalijke gevolgen van dien.

Een ander voorbeeld zijn de strenge eisen waaraan men moet voldoen om te kunnen aantonen waarvan men heeft geleefd voorafgaand aan de bijstandsaanvraag. Uiteraard is het redelijk om van bijstandsaanvragers te verlangen dat ze inzichtelijk maken hoe hun inkomenssituatie is (geweest). Zo kan het recht op uitkering worden vastgesteld immers. Echter, in de praktijk zie ik dat er veel mensen zijn die in dermate problematische omstandigheden geleefd hebben, en aanspraak gemaakt hebben op hun persoonlijke netwerk, dat juist heel moeilijk na te gaan is waarvan zij hebben geleefd. Ze hebben wellicht bij verschillende vrienden en/of familieleden gewoond en bedragen geleend, of geschonken gekregen waarbij dit niet herleiden is via de bankrekening. Ik heb meermalen gezien hoeveel problemen mensen hebben om de handhavers van de sociale dienst ervan te overtuigen dat ze niet bedragen verzwijgen, maar simpelweg van dag tot dag hebben geleefd en contante bedragen hebben gebruikt om in hun levensonderhoud te voorzien.

Wat in dergelijke situaties ook vaak speelt, is dat cliënten dienen aan te tonen dat ze geen gezamenlijke huishouding voeren met de mensen die zo vriendelijk waren hen te helpen in tijden van nood. Dat is zeer moeilijk. Als de handhavers van de sociale dienst vinden dat een bepaalde situatie onduidelijk is (wat logisch is in voorkomende gevallen), dan lukt het mensen vaak niet om hen te overtuigen van het feit dat te goeder trouw hebben gehandeld. Dit alles brengt opnieuw een verheviging van de stress met zich mee, met alle gevolgen van dien.

Ondersteuning van arbeidsgehandicapten: voorwaarden voor succes

Uw voorganger mevrouw Klijnsma was een groot voorvechter van de garantiebannen. Na een zeer moeizame start slagen gemeenten er steeds beter in werkgevers ervan te overtuigen dat ze zich over kwetsbare groepen dienen te ontfemen. Er is iets aan het veranderen bij werkgevers en dat groeiend enthousiasme moeten we vasthouden. Daar zijn wel wat voorwaarden aan verbonden.

Om garantiebannen te realiseren (en natuurlijk ook om andere doelgroepen aan het werk te helpen) zijn de participatiemiddelen erg belangrijk. Momenteel kunnen gemeenten niet voldoende doen om alle mensen in de bijstand verder te helpen. Een groot deel van deze gelden gaan naar garantiebannen, voor jobcoaching en andere vormen van begeleiding. Dat is op zichzelf goed nieuws. Er blijven echter te weinig middelen over voor de andere doelgroepen. Dit betekent voor sociale diensten dat er keuzes gemaakt moeten worden en sommige mensen niet de optimale ondersteuning krijgen.

Het participatiebudget staat niet meer in verhouding tot de praktijk, zeker als uw kabinet het belangrijk vindt om ook meer banen voor beschermd te realiseren. Om de wens om 'iedereen te laten meedoen' te kunnen laten uitkomen, is het echt nodig kritisch naar deze middelen te kijken. Er is mijns inziens een forse impuls nodig. Ik reken op uw steun en inzet hiervoor.

De nieuwe plannen kondigen aan dat de loonkostensubsidie wordt vervangen door loondispensatie. Dit zou een belangrijke belemmering kunnen worden bij het activeren van met name de arbeidsgehandicapten. Van deze mensen (die we willen laten meedoen) wordt verwacht dat zij aan het werk gaan onder het minimum loon en feitelijk op uitkeringsniveau blijven hangen. Dat lijkt mij een zeer slechte zaak. Het doet geen recht aan de inzet van deze doelgroep. Hierbij merk ik op dat het bijstandsniveau ontoereikend is om langdurig een menswaardig bestaan mee op te bouwen.

Gebundelde Uitkering Participatiewet als de nieuwe staatsloterij van de willekeur

In de afgelopen jaren hebben gemeenten moeten ervaren dat het erg onduidelijk is of er genoeg middelen zijn om de uitkeringen van mensen in de bijstand te kunnen bekostigen. Persoonlijk heb ik de toebedeling van de BUIG middelen (tegenwoordig GUP) als een 'loterij' ervaren waarin men meestal verliest. De verdeelsleutel die verschillende malen is bijgesteld leidt steeds tot grote verrassingen en nu ook tot tekorten in de gemeentelijke begroting. Mijn verbazing uit ik over deze gang van zaken. Een onrealiseerbare bezuiniging wordt op de gemeenten afgewenteld. Ik verzoek u hier met spoed naar te kijken en de uitkeringskosten op een andere manier met gemeenten te verrekenen.

Schuldhelpverlening: de grote kopzorg van vandaag en morgen

Zeer terecht maakt uw kabinet middelen vrij voor versteviging van de schuldhelpverlening. In de afgelopen jaren hebben we gezien dat er hele nieuwe doelgroep aan het binnenkomen is aan de loketten van schuldhelpverlening. Dat baart mij ernstige zorgen. Steeds meer mensen uit de middenklasse stijgen de problemen boven het hoofd en zien zich genoodzaakt voor hulp aan te kloppen. Ik beschouw het als een teken van het beleid van de afgelopen 10 jaar dat werkende mensen die het tot voor kort prima konden redden, zich in steeds grotere getalen melden voor broodnodige ondersteuning. Extra middelen voor de hulp is goed, maar ik spoor uw kabinet ook aan om de achterliggende oorzaken eens onder de loep te nemen. Ik kom daar later op terug.

Armoedeprobleem: Werk lonend maken en aandacht voor kinderen

In uw plannen wordt de aanval gekozen op de armoedeval. Dat lijkt mij een terechte insteek. Uiteraard is uw aanvalsplan hiervoor nog niet bekend, daar hoor ik graag meer over. Meestal wordt in het politieke debat gezegd dat de armoedeval bestreden moet worden door de uitkeringen te verlagen, waardoor er een groter verschil ontstaat met het minimumloon. Ik ben van mening dat hier meestal een denkfout wordt gemaakt. De praktijk is dat werkende mensen op het minimumloon niet kunnen rondkomen zonder allerlei toeslagen zoals zorgtoeslag, kinderopvangtoeslag en huurtoeslag. Dit geeft aan dat onze minimum waardering voor loon uit werk simpelweg te laag is. Mensen werken (meer dan) 40 uur en kunnen dan nog niet rondkomen, zonder allerlei tegemoetkomingen.

Zeer terecht vraagt u aandacht voor kinderen in armoede. Uw voorgangster mevrouw Klijnsma deed dit ook en heeft hiertoe ook middelen verstrekt aan gemeenten. Hier geldt hetzelfde: hoezeer ik extra middelen voor armoedebestrijding onder kinderen ook toejuich, het is een teken aan de wand dat dit nodig is. Kennelijk kunnen we de ouders van betreffende kinderen niet genoeg inkomen verwerven. Zeker niet alle ouders zitten de in de bijstand zoals u vast ook weet. Ook werkende mensen kunnen tegenwoordig arm zijn. Doordat hun kinderen hier mede de gevolgen van dragen, ontnemen we hen kansen en maken we armoede wederom 'erfelijk'. Dit kan alleen maar als een aanleiding gezien worden voor forse wijzigingen in de wijze waarop wij mensen aan de onderkant ondersteunen. In elk geval ben ik meer dan benieuwd wat u gaat doen om kinderarmoede voor eens en altijd uit te bannen.

Zoals beloofd denk ik graag mee over oplossingen:

Goede voornemens: Herzien de participatiewet tot een echt sociaal vangnet

Allereerst zou ik ervoor willen pleiten de Participatiewet te herzien en deze zo te hervormen dat de menselijke waardigheid voldoende gewaarborgd wordt. Help mensen echt verder in plaats van ze verder omlaag te duwen op de maatschappelijke ladder. Deze mensen hebben ons begrip en onze steun nodig en verkeren in grote onzekerheid.

Goede voornemens: Gun iedereen de kans op betaald werk

Ten tweede zou ik aanraden het succes van de garantiebanen te vieren en vooral verder uit te bouwen. Hierbij is een forse impuls van de participatiemiddelen essentieel. Mensen laten meedoen kost geld, en verdienen we uiteindelijk terug door maatschappelijke winst en natuurlijk doordat we minder uitkeringen te betalen hebben. Schrap het idee van de loondispensatie en zorg voor een eerlijk loon naar werken.

Goede voornemens: Compenseer gemeenten voor de werkelijke kosten van uitkeringen

Een derde punt moet zijn de compensatie van gemeenten op de uitkeringsgelden. Het stimuleren van gemeenten om mensen uit de bijstand te helpen hoeft niet via een korting op budgetten. Gemeenten voelen zich allang voldoende aangespoord en we werken dagelijks hard om uitstroom mogelijk te maken. Reken dus met gemeenten af op basis van werkelijke kosten.

Goede voornemens: Gevaar van symptoombestrijding in de schulphulp

Ik onderschrijf uw voornemen om de schuldhulpverlening te verstevigen en wachtlijsten te verkorten. Dit is op korte termijn van groot belang. Tevens zou ik erop willen wijzen dat de toeloop richting de hulpverlening geen toeval is. Het is niet iets dat ons overkomen is, er zijn duidelijke oorzaken. De bestaanszekerheid van onze Nederlandse middenklasse is in het gedrang. Dat levert een alleszins zorgelijk beeld op. Ik vraag u met klem samen met de coalitiepartners er voor te zorgen dat deze groep, die meestal gewoon werkt en dus inkomen heeft, voldoende inkomsten verwerft om van te kunnen leven. BTW verhogingen hebben dat stimulerende effect niet vrees ik.

Goede voornemens: Kinderarmoede heeft geen plaats in het Nederland van de 21ste eeuw

Dit is mijn laatste suggestie en misschien wel de meest belangrijke. Ik wil er graag samen met u aan werken om binnen 4 jaar de kinderarmoede definitief naar de geschiedenisboeken te verwijzen. Dit doen we door;

- De inkomenssituatie van ouders wezenlijk te verbeteren
- Kinderen via uitbreiding van regelingen te ondersteunen richting deelname aan sport, cultuur, onderwijs en recreatie.
- Gezinnen aan de onderkant beter te begeleiden in het omgaan met geld. Gebruik hierbij de laatste inzichten met betrekking tot de psychologie van de schaarste. Alleen cadeautjes uitdelen is niet meer genoeg.

- Help gezinnen echt vooruit in plaats van ze in het beklagdenbankje te plaatsen en de oorzaken bij hen neer te leggen.

Uiteraard ga ik graag in gesprek met u hierover. Wat mij betreft presenteren we samen een plan om nu echt een verschil te maken op Werk en Inkomen. Een echt verschil voor mensen die op onze steun rekenen.

Hoogachtend,

Martijn Stekelenburg

Wethouder Werk en Inkomen

Gemeente Nieuwegein